

ขบวนการสรรโวทัยในศรีลังกา

The Sarvodaya Shramadana Movement in Sri Lanka

ดร.ธรรณปพร หงษ์ทอง

Dr.Thannapaporn Hongthong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

บทคัดย่อ

ศรีลังกาเป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ อย่างสูงในเอเชีย จากจำนวนตัวบ่งชี้ต่างๆใดอย่างหนึ่ง แต่แม้ทศวรรษของการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเมืองสวัสดิการ ประเทศยังคงเผชิญปัญหาพัฒนาเศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท และปัญหาเพศและอำนาจ

บทความนี้เป็นการแปลจากต้นฉบับของแคทเทอริน เธอดีค จากมหาวิทยาลัยบอนด์ นำเสนอทัศนะเกี่ยวกับการจัดการกับความยากจนของขบวนการสรรโวทัยที่ใช้ระบบพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำโครงการมาเป็นส่วนร่วมในการจัดการกับความยากจนในชุมชน และสุดท้ายเป็นบทสรุปที่ได้จากการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด

คำสำคัญ : ศรีลังกา สรรโวทัย, NGO นิ่งสมาธิ ปรัชญา เศรษฐกิจ

* แปลจากต้นฉบับ Cathrin Thodock , “The Sarvodaya Shramadana Movement in Sri Lanka”, **Culture Mandala**, Vol. 7: Iss. 1, Article 3 (December 2005).

Abstract

Sri Lanka is one of the highest achieving developing countries in Asia on a number of indicators, but despite decades of economic growth and welfare politics, the country still faces socio-economic development problems - especially in the rural areas, and in gender and empowerment issues.

This article is a translation from the original text by Cathrin Thodock. From bond University. Proposed in light on dealing with poverty of the volume-based allocation on the basis of economic development along the Buddhist involvement in managing effectively. This article contains the mentioned the beginning of volume ranging from The Sarvodaya Shramadana Movement. Bringing the Microfinance to become involved in dealing with poverty in the community, and finally a conclusion from a study in all overview.

Keywords : Sri Lanka, Sarvodaya, NGO, meditation, philosophy, economic

1. บทนำ

จากดัชนีชี้วัดหลายตัว “ศรีลังกา” เป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในเอเชีย แต่แม้ว่าจะจะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเมืองสวัสดิการ มาเป็นเวลานานนับสิบปีแล้ว ประเทศนี้ก็ยังคงเผชิญปัญหาต่างๆ ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท ตลอดจนปัญหาเรื่องเพศ และการเสริมพลังกับประชาชน ทั้งนี้ ความเคลื่อนไหวทางการเมือง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการศึกษา มีความสำคัญต่อการเสริมพลังให้กับประชาชนผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านกฎสังคม ประมวลกฎหมายแพ่ง และประเพณีวัฒนธรรม ก็มีผลสำคัญในทำให้เกิดความเสมอภาค การสร้างโอกาสที่เปิดกว้างยิ่งขึ้นให้กับผู้หญิงที่ด้อยโอกาส การสนับสนุนคนกลุ่มนี้ในเรื่องสิทธิในที่ทำงาน และการเข้าถึงสินเชื่อ จะช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับพวกเขา ตลอดจนพัฒนาการเข้าถึงการศึกษา การฝึกอบรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ บ่อยครั้งที่องค์กรภาคเอกชน (NGO) อยู่ในสถานการณ์ที่ดีกว่าในเรื่องความสามารถที่จะเข้าไปช่วยพัฒนากลุ่มคนยากจน เนื่องจากองค์กรลักษณะนี้ค่อนข้างมีความคล่องตัวมากกว่า สามารถเข้าไปตอบรับคำร้องขอได้ใกล้ชิดกว่า และโดยทั่วไปแล้วมีการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการช่วยเหลือทางกลวิธีได้กว้างขวางกว่า ทั้งนี้ ขบวนการสรรโวทัย เสนอรูปแบบทางเลือก

สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งมาพร้อมกับแรงจูงใจด้วยกฎทางจริยธรรมที่เป็นสากล (universal moral appeal) แนวคิดของ “สรรโวทัย” คือ สนับสนุนการหยั่งรู้ตนเอง (self-realisation) อย่างแท้จริง โดยผ่านการทำงานให้บริการชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับภาคส่วนที่อ่อนแอกว่า ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นจริยธรรมสังคม (social ethic) เพื่อสวัสดิการสำหรับทุกคน ขณะเดียวกัน ก็ยังอธิบายให้เห็นว่า การพัฒนาคือ กระบวนการของการตื่นรู้ (awakening) ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชนชนบท กลุ่มคนเมือง ประเทศชาติ และทั้งโลก โดยกระบวนการของการตื่นรู้ สามารถทำให้บรรลุได้ในทุกระดับของสังคม และบริการสินเชื่อทางการเงินในระดับชุมชน (Microfinance) ก็มีบทบาทสำคัญในแทบทุกโครงการที่มีการจัดทำขึ้น ทั้งนี้ “สรรโวทัย” ได้เติมเต็มความต้องการที่ยิ่งใหญ่ในโลกสมัยใหม่ ขณะที่หลักการ (principles) ก็สามารถถูกส่งต่อและนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นประโยชน์ โดยผ่านทางกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์

2. กำเนิดขบวนการสรรโวทัย

คำว่า “สรรโวทัย (Sarvodaya)” มีความหมายว่า “การตื่นขึ้นจากอวิชชาและความหลุดพ้นจากความทุกข์ความยากจนของคนศรีลังกาทั้งหมด (the awakening of us all)” ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณและสังคม ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการรู้แจ้ง (enlightenment) ผ่านการแบ่งปัน ขณะที่ คำว่า Shramadana ที่มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่าการเสียสละร่างกายโดยไม่หวังผลตอบแทนในเชิงวัตถุสิ่งของ โดยการตอบแทน จะมาในรูปแบบของความสงบทางจิตใจ และเป็นการสั่งสมกรรมดีไว้สำหรับภายภาคหน้า โดยขบวนการสรรโวทัย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2501 โดย ดร. เอ.ที. อริยะรัตนะ (A. T. Ariyaratne) อาจารย์โรงเรียนสอนพุทธศาสนาชื่อดัง ซึ่งต้องการให้นักเรียนมีความเข้าใจถึงปัญหาความยากจนในหมู่บ้านของชนชั้นต่ำที่อยู่ผู้ยากจนได้ดียิ่งขึ้น (low-caste villages) ความตั้งใจของอริยะรัตนะ ที่จะทำให้คนเมืองชนชั้นระดับบน มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ถึงสภาวะความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นจริงของเพื่อนร่วมชาตินั้น ประสบผลสำเร็จด้วยการจัดตั้ง “ค่ายอาสาทำงานวันหยุด (holiday work camps)” โดยบรรดานักเรียนของเขา จะไปกินอยู่ร่วมกับคนในหมู่บ้าน, รับประทานอาหารบ้าน, ปลูกต้นไม้ รวมถึงสร้างโรงเรียนและวัด ซึ่งไม่เคยเข้าประสบการณ์ที่พวกเขาได้รับเหล่านี้ ก็ทำให้โรงเรียนอีกนับร้อยแห่งจัดทำค่ายในรูปแบบใกล้เคียงกันตามมา (Hoang, 2005)

“สรรโวทัย” ค่อยๆ พัฒนาการจนกลายเป็นองค์กรเอกชนของคนพื้นเมือง ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการพัฒนาพุทธศาสนา และโครงการของตัวเอง เป็นกลุ่มความเคลื่อนไหวระดับชาติที่สร้างความเชื่อมโยงในระดับโลก และเป็นองค์กรที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติ

ใน พ.ศ. 2515 โดย “สรรโวทัย” ปฏิเสธทั้งการพัฒนาในรูปแบบทุนนิยม ซึ่งสนับสนุนลัทธิปัจเจกนิยม หรือความเชื่อในเรื่องผลประโยชน์ของแต่ละบุคคล, การแข่งขัน, ลัทธิบริโภคนิยม และความมั่งคั่ง ตลอดจนปฏิเสธการพัฒนาในรูปแบบคอมมิวนิสต์ ผ่านการปฏิวัติที่ใช้ความรุนแรง และโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมซึ่งรัฐเป็นผู้จัดตั้ง (state-imposed institutional) ในทางกลับกัน “สรรโวทัย” แสวงหาแนวทางสายกลางแบบองค์รวม ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคม (Premasiri, 1997 : 85) ด้วยการมุ่งเน้นโครงการ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงความเคารพนับถือ การความอยู่รอดทางวัฒนธรรม, สร้างความปรองดองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ, เศรษฐกิจชุมชน, การเกษตรอินทรีย์ และการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Bandarage, 2005) ทั้งนี้ วิสัยทัศน์ขององค์กรในเรื่องการจัดระเบียบสังคมใหม่ (social order) ได้รับอิทธิพลมาจาก “หลักอหิงสา” ของมหาตมะคานธี ควบคู่ไปกับคำสอนจากธรรมะของพระพุทธเจ้า และได้ประยุกต์มาสู่แนวปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ที่ว่า “ผู้ที่เอาใจใส่ต่อความสุขทางจิตวิญญาณของตน ก็ย่อมจะเอาใจใส่ผู้อื่นด้วย และผู้ที่เอาใจใส่ต่อผู้อื่น ก็ย่อมจะเอาใจใส่ต่อความสุขทางจิตวิญญาณของตนเองเช่นกัน” “สรรโวทัย” ให้คุณค่ากับหลักการ 4 ข้อของการพัฒนาการทางบุคลิกที่เหมาะสม ซึ่งเป็นพื้นฐานแรกเริ่มของวัฒนธรรมชนบทของพุทธศาสนาแบบศรีลังกา คือ

- 1) เมตตา หรืออยากเห็นผู้อื่นมีความสุข
- 2) กรุณา หรือเห็นอกเห็นใจผู้อื่น,
- 3) มุทิตา หรือความยินดีต่อความสุขของผู้อื่น
- 4) อุเบกขา หรือการวางใจเป็นกลาง

นอกจากนี้ ดร. อริยะรัตน์ยังได้จัดการชุมนุมการนั่งสมาธิหมู่เพื่อสันติภาพ) เพื่อสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีครั้งหนึ่งที่กิจกรรมนี้ดึงดูดจำนวนผู้สนใจเข้าร่วมถึง 650,000 คน และอาจเป็นการนั่งสมาธิเพื่อสันติ ที่มีผู้เข้าร่วมมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ (Macy Jonna, 2002)

ปรัชญาแบบ “สรรโวทัย” อยู่บนพื้นฐานของ ความกรุณา (compassion), การวางเฉยต่อความพึงพอใจในความปรารถนา และนิโรธ หรือการดับทุกข์ ทั้งนี้ ศาสนาพุทธ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกันเสมอไป ตรงกันข้ามที่ คุณค่าตามคำสอนทางพุทธศาสนา ได้กำหนดรูปแบบ, ควบคุม และกำหนดจำนวนจำเพาะ ในด้านวิธีการและเป้าหมายไว้ (Hoang, 2005) นักปรัชญาของ “สรรโวทัย” ไม่ต่อต้านในเรื่องสวัสดิการของประชาชน แต่จะต่อต้านรัฐสวัสดิการ ซึ่งปล้นเอาความเป็นปัจเจกในการที่จะริเริ่มโครงการ โดยพวกเขาออกไปข้างหน้าถึงสังคมที่มีประชาชนเป็นผู้จัดทำแผน และทำให้เกิดสวัสดิการที่ เป็นประโยชน์กับตัวพวกเขาเอง ขณะที่ ภารกิจของเจ้าหน้าที่รัฐก็ควรจำกัดขอบเขตอยู่ที่การสร้างแรงบันดาลใจ และสนับสนุนประชาชนให้มีความรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว และจัดหาความช่วยเหลือให้เมื่อประชาชนต้องการ

(Ratna, A., 1990 : 38-42) “สรรโวทัย” เชื่อว่า การเข้าถึงการทำงาน คือจุดเริ่มต้นของทุกอย่าง ดังนั้นจึงสนับสนุนให้คนทำงานเพื่อนำไปสู่การปลดปล่อยแบบ 2 ชั้น (double liberation) ตามความหมายทางพุทธศาสนา ได้แก่ การปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระจากข้อจำกัดทางจิตใจ และปลดปล่อยชุมชนจากสภาพเศรษฐกิจสังคมที่ไม่ยุติธรรม ด้วยแนวทางที่ไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งโดยการทำงานชุมชน, การแบ่งปัน, และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบองค์รวมของชุมชน องค์การแห่งนี้ได้จัดทำแผนการพัฒนาระยะยาวไว้ โดย “สันติสุข” ก็คือหนึ่งในปัจจัยสำคัญยิ่งพร้อมทั้งมองไปที่เมล็ดพันธุ์ซึ่งสงครามกลางเมืองของศรีลังกากับการล่าอาณานิคมของยุโรปได้เพาะไว้เมื่อ 500 ปีที่แล้ว และประมาณการณ์ว่า การเหยียนั้นก็อาจต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่ากัน ทั้งนี้ แผนสันติสุข 500 ปี (The 500-year peace plan) ได้ถูกหยั่งรากลงไปในปรัชญาแบบองค์รวม ของขบวนการนี้ ดังจะเห็นได้จากส่วนหนึ่งของคำประกาศที่ว่า “ภายในปี พ.ศ. 2643 ศรีลังกา จะขึ้นมาเป็นประเทศแรกในโลกที่สามารถกำจัดความยากจน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและจิตวิญญาณ” (Macy Jonna, 2002)

“สรรโวทัย” มองความยากจน ว่าเปรียบเสมือนความไร้อำนาจที่มารวมตัวกัน และความไร้อำนาจของตัวบุคคล พร้อมย้ำว่า “การตื่นรู้ (awakening)” จะเกิดขึ้นได้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยขบวนการนี้ให้ความสำคัญในเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างกันของความเป็นจริง และเรียกร้องให้เกิดการตื่นรู้ใน 4 ระดับ คือ ตัวบุคคล หมู่บ้าน ประเทศ และโลก (Bean 2000) แนวคิดเกี่ยวกับ “การตื่นรู้ (awakening)” ประกอบด้วย 6 มิติหลัก ได้แก่ จิตวิญญาณ คุณธรรม วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยทุกด้านจะต้องเติบโต โดยรักษาไว้ซึ่งสมดุลของทุกมิติ ทั้งนี้ การตื่นรู้ในระดับตัวบุคคล (Personal awakening) จะพิจารณาในแง่ความเป็นอิสระด้วยการตื่นรู้ของชุมชนท้องถิ่นที่คนๆ นั้นอาศัยอยู่ แต่ทั้งสององค์ประกอบนี้ก็จะมิบทบาทเดียวกันในการตื่นรู้ระดับต่อไป คือ ประเทศ และทั้งโลกในท้ายที่สุด ขบวนการสรรโวทัย ให้นิยาม “การพัฒนา” ว่า คือภารกิจที่ต้องมีการดำเนินการไปด้วยกันในทุกภาคส่วนทั้งวัฒนธรรม, เศรษฐกิจ, สังคม, นิเวศวิทยา และการเมือง ทั้งนี้ โครงการของ “สรรโวทัย” เริ่มต้นจากกลุ่มคนที่ยากจนที่สุด และความสำเร็จก็ได้รับการชีวิตโดยการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึง การเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ (human transformation) โดยได้มีการระบุถึง ความต้องการพื้นฐาน และความต้องการเบื้องต้น 10 ข้อ สำหรับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในความหมายทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

- 1) สภาพแวดล้อมที่สวยงามและสะอาด
- 2) การจัดหาน้ำดื่มสะอาดอย่างเพียงพอ
- 3) จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายให้น้อยที่สุด

- 4) ภาวะโภชนาการที่สมดุลและครบถ้วน
- 5) ที่อยู่อาศัยที่เรียบง่าย
- 6) สาธารณสุขพื้นฐาน
- 7) อุปกรณ์อำนวยความสะดวกด้านการสื่อสารพื้นฐาน
- 8) การใช้พลังงานให้น้อยที่สุด
- 9) การศึกษาแบบองค์รวม
- 10) ความพึงพอใจของความต้องการทั้งด้านวัฒนธรรมและสติปัญญา

พร้อมกันนี้ ก็มองว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพื่อผลกำไรสูงสุด หรือการสร้างสังคมบริโภคนั้น คือ สาเหตุที่ทำให้เกิด ความเขลา, ความโลภ และความอยากได้ใครมี ซึ่งตามแนวคิดทางพุทธศาสนา จะเป็นเหตุก่อให้เกิดทุกข์ ดังนั้น แนวทางของ “สรรโวทัย” ในการพัฒนา ก็คือ การดำเนินวิถีชีวิตทางเลือก ที่เรียบง่าย และอย่างพอเพียง โดยอยู่บนพื้นฐานของ การลดความปรารถนาในด้านวัตถุ เพื่อต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม และผลลัพธ์ที่ขยายความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนยากจน

ขณะที่ การตื่นรู้ในระดับหมู่บ้าน หรือ Village awakening คือ อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญที่สุดของโครงการพัฒนาของ “สรรโวทัย” ซึ่งเชื่อว่า สังคมแห่งความมั่งคั่งจะเกิดขึ้นได้ หากหมู่บ้านต่างๆ ได้รับการพัฒนา และมีความเป็นอิสระ โดยเป้าหมายที่ “สรรโวทัย” ได้ให้คำมั่นไว้ ก็คือ การพัฒนาหมู่บ้านจำนวน 23,000 แห่งในศรีลังกา ซึ่งครอบคลุมจำนวนประชากรสัดส่วน ร้อยละ 90 ของชาวศรีลังกาทั่วประเทศ (Premasiri, 1997 : 87) ในปี พ.ศ. 2509 โครงการแรกได้เริ่มดำเนินการในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกมา 100 แห่ง โดยโครงการนี้ มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 10 ส่วน คือ

- 1) การสร้างศักยภาพในชุมชน
- 2) การพัฒนาเด็กปฐมวัย
- 3) สาธารณสุขชุมชน
- 4) การปลดเปลื้องและการฟื้นฟู
- 5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้าน
- 6) สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ
- 7) การพัฒนาด้านการสื่อสาร
- 8) การพัฒนาการศึกษาแบบบูรณาการ,
- 9) การทำงานเพื่อสันติ
- 10) การทำงานกับเยาวชน และการวิจัยประยุกต์

การต่อต้านกับอิทธิพลทั้งจากภายในและภายนอก ได้ถูกกำหนดไว้ก่อนที่จะมีการจัดตั้งค่ายอาสาสมัคร (Shramadana) โดยข้อจำกัดทั้งจากภายในและที่อยู่โดยรอบต้องถูกขจัดออกไปเพื่อให้เกิดการตื่นรู้ ทั้งนี้ อิทธิพลจากภายในอาจรวมถึง ความขัดแย้ง, การหาประโยชน์ใส่ตัว และความคลางแคลงใจ ระหว่างคนในหมู่บ้าน ขณะที่ อิทธิพลจากภายนอก อาจมาจากเจ้าของที่ดินซึ่งไม่ได้อยู่ในที่ดินของตน, ผู้ให้กู้ยืมเงิน, คนกลาง และผู้ประกอบการค้า การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการรวมกลุ่มกันในระดับหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดตามแนวทางของ “สรรโวทัย” ในการพัฒนา ดังนั้น กระบวนการซึ่งมีการพัฒนา ซึ่งตามเทคโนโลยีการพัฒนาแบบโลกวิสัย เป็นที่รู้จักกันในแง่ของการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (Zadek, 1993 : 433-445) โดยในกระบวนการนี้ ข้อจำกัดข้างต้นของ Gramodaya จะถูกค้นพบและขจัดออกไป และการพึ่งพิงของ “สรรโวทัย” ในชุมชนท้องถิ่นสำหรับโครงการเพื่อการพัฒนา ก็ช่วยให้แน่ใจว่า โครงการที่ริเริ่มขึ้นมานั้น สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ขณะที่ ค่ายอาสาสมัคร (Shramadana) ก็สร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้มารวมตัวกัน เพื่อทำให้เป้าหมายที่ง่าย ๆ แต่มีความสำคัญยิ่งบรรลุผลได้ และสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวพันกันการกระทำดี (กรรมดี) ร่วมกัน ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ จากประโยชน์สำคัญ 3 ด้านที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คือ การให้โอกาสครั้งแรก สำหรับกลุ่มคนเมืองและคนชนบทในการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ กระตุ้นให้เกิดการพึ่งตัวเอง และการช่วยเหลือตนเองในชุมชนชนบท หลังจากยุคแห่งความเฉื่อยชาและการพึ่งพา ตลอดจนมีผู้นำชนบทใหม่เกิดขึ้นซึ่งไม่ถูกแบ่งแยกด้วยระดับชนชั้น, เจตนารมณ์ทางศาสนาหรือการเมือง โดยจะมีการจัดประชุมร่วมกันทั้งหมู่บ้าน และกลุ่มชาวบ้านก็ได้รับการสนับสนุนให้ประกาศชัดเจนถึงความต้องการของพวกเขา และแนวทางดำเนินการที่จะสร้างความพึงพอใจตามความต้องการนั้น ในระดับแรกของค่ายอาสาสมัคร (Shramadana) ได้มีการกำหนดโครงสร้างของงาน และจัดวางกำลังคนทำงานในระดับท้องถิ่น ในระดับที่สอง กำลังคน ได้พัฒนาการไปสู่กลุ่มที่แบ่งงานตามหน้าที่ บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและตัวบุคคล ในระดับที่สาม สังคมหมู่บ้าน “สรรโวทัย” จะได้รับการยอมรับในฐานะองค์กรตามกฎหมาย และกลุ่มยังคงเดินหน้ากำหนดความต้องการของพวกเขาเองต่อไป โดยมีการจัดการและดำเนินโครงการต่างๆ ในระดับที่สี่ จะมุ่งความสำคัญไปที่การสร้างความเข้มแข็งของกิจกรรมสร้างรายได้ ควบคู่กับเดินหน้าการพัฒนาชุมชนต่อเนื่อง; และในระดับที่ห้า ชุมชนจะมีพัฒนาการเต็มที่ ถึงระดับที่สามารถให้บริการ หรือส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ไปยังหมู่บ้านอื่นๆ หรือหมู่บ้านที่ด้อยพัฒนา (Bean, 2000 : 67-70) การพัฒนาครบทั้งกระบวนการของสรรโวทัย จะทำให้ชาวบ้านได้รับประสบการณ์เชิงบวก ในเรื่องสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและหมู่บ้าน รวมถึงคนในพื้นที่ก็ได้รับการสร้างศักยภาพ ที่จะช่วยให้เกิดการตื่นรู้ที่ยิ่งใหญ่ขึ้นในระดับชาติและสากล

ทั้งนี้กฎเกณฑ์หลายข้อของ “สรรวทัย” สะท้อนค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่เป็นชนชั้นกลางในเมือง ซึ่งบางกรณีก็มีสถานะอยู่เหนือชาวบ้าน ดังนั้น ความเป็นจริงของ “สรรวทัย” จึงขัดแย้งกันกับรูปแบบสังคมในอุดมคติของสรรวทัยเอง ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ, การเล่นพรรคเล่นพวก และระบบราชการ ภายใต้ลำดับการบังคับบัญชาของขบวนการนี้ ได้ก่อให้เกิดคำวิพากษ์วิจารณ์ และสร้างปัญหา ทั้งนี้ ระบบการตัดสินใจโดยใช้เสียงส่วนใหญ่ของ “สรรวทัย” ให้สิทธิคนกลุ่มน้อยในการออกเสียงยับยั้งการตัดสินใจทุกเรื่อง แต่ประชาชนก็จะได้รับการสอนให้มองสิ่งต่างๆ จากมุมมองของประโยชน์สาธารณะ และไม่คัดค้านแบบกดดันมากเกินไปต่อความเห็นของคนส่วนมาก ความสำคัญของการสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพึ่งตัวเอง เพื่อรองรับการนำนโยบายการพัฒนาแบบ “สรรวทัย” ไปใช้ในเชิงปฏิบัติ ได้กลายมาเป็นเรื่องสำคัญหลักๆ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องความมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้น ประเด็นการทำลายต่อระบบความคิดแบบโลกวิสัย เพื่อนำเอาโครงสร้างของความรู้และปัญญาของสังคมแบบดั้งเดิมเข้ามาแทนที่นั้น ก็ได้ก่อให้เกิดคำถามตามมา (Premasiri, 1997 : 88-89) ในส่วนของประเด็นที่ว่า มีความตรงข้ามกันแบบสุดขั้ว ของการพึ่งตัวเองตามอุดมคติของ “สรรวทัย” ขณะที่ขบวนการนี้ยังพึ่งพิงความช่วยเหลือจากต่างชาติอย่างมากนั้น ทางด้าน ดร. อริยะรัตน์ก็ได้โต้แย้งว่า “การพึ่งตัวเองนั้น เป็นคำที่ใช้กันอยู่ในประเทศยากจนทั้งหลาย ซึ่งต้องทนทุกข์จากความไม่เท่าเทียมกันในเชิงโครงสร้าง และการพึ่งพาคนอื่นทั้งในทางวัตถุและจิตใจ” (Bean, 2000 : 71-76)

3. สรรวทัยกับโครงการการเงินระดับชุมชน (Sarvodaya and Microfinance)

ขบวนการสหกรณ์ ได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2454 และได้รับการยอมรับมาเป็นเวลายาวนานว่าเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพสำหรับการลดความยากจน (poverty alleviation) และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก่อนที่จะมีการขับเคลื่อนโดยองค์กรเอกชน (เอ็นจีโอ) ซึ่งมีการเกิดขึ้นของผู้บริจาคตที่ให้เงินทุนสำหรับโครงการการเงินระดับชุมชน (Microfinance) ขณะที่การทำงานของเอ็นจีโอในเรื่องการพัฒนาชนบทแบบบูรณาการนั้น เพิ่งเกิดขึ้นวงกว้างในช่วงทศวรรษ 1960 และทุกวันนี้ ในทางปฏิบัติทุกหมู่บ้านต่างก็มีส่วนร่วมด้านโครงการการเงินระดับชุมชน แล้ว โดยนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 การจัดหาโครงการการเงินระดับชุมชน ก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ทั้งนี้ โครงการการเงินระดับชุมชน โครงการการเงินระดับชุมชน คือ การจัดหาบริการด้านการเงินที่หลากหลาย เช่น การฝากเงิน, การให้กู้ยืม, บริการรับชำระเงิน, การโอนเงิน และประกันภัย สำหรับครัวเรือนที่ยากจนและมีรายได้น้อย ตลอดจนธุรกิจเล็กๆ ของพวกเขา

สถาบันไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance institutions หรือ MFIs) ทั้งหลายล้วนมีองค์ประกอบสำคัญเหมือนกัน 3 ข้อ ได้แก่ พวกเขารู้จักตลาดของตัวเอง; พวกเขาใช้กลวิธีพิเศษในการลดค่าใช้จ่ายด้านการบริหาร; และพวกเขาใช้กลวิธีพิเศษจูงใจให้เกิดการชำระเงินคืน รวมถึงการใช้กลุ่มที่มีความร่วมมือกัน (self-selected groups) ซึ่งสมาชิกจะเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ยืมให้กันและกัน, แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวบุคคล (intensive motivation) และการจัดการของผู้กู้ยืม, การให้สิ่งจูงใจสำหรับผู้กู้ยืม, การปล่อยสินเชื่อในอัตราก้าวหน้า และข้อกำหนดให้มีระบบการออมภาคบังคับ” โดยแหล่งเงินของโครงการการเงินระดับชุมชน ยังรวมถึงธนาคารและสหกรณ์ท้องถิ่น, เอ็นจีโอ (NGO), องค์กรที่ให้บริการกู้ยืมเงิน และเจ้าของร้านค้า ทั้งนี้ บางทีรูปแบบของธนาคารกรามีน (The Grameen Bank model) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย ศาสตราจารย์ เอ็ม ยูนุส (Professor M. Yunus) เมื่อปี พ.ศ. 2518 ในบังกลาเทศ อาจเป็นรูปแบบของโครงการการเงินระดับชุมชน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีมากที่สุด โดยพนักงานของธนาคารซึ่งอยู่ในพื้นที่ ได้ส่งเสริมโครงการด้วยการจับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ด้อยโอกาส และโดยทั่วไปแล้วจะเน้นหนักไปยังกลุ่มสตรียากจน ซึ่งกลวิธีที่ทรงประสิทธิภาพอย่างสูง สำหรับการให้เงินกู้ยืมกับคนยากจนนั้น มาจากพื้นฐานของแนวปฏิบัติเพื่อให้บริการกับระดับหมู่บ้าน, การส่งเสริม และการสร้างแรงจูงใจกลุ่มคนยากจน การใช้ระบบค้ำประกันกลุ่ม การกระตุ้นให้เกิดการออมภาคบังคับ การควบคุมจัดการด้วยตัวของกู้ยืมเอง ความโปร่งใสในการจัดการสินเชื่อ และค่าใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ทั้งนี้โครงการการเงินระดับชุมชน สามารถสร้างแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ และเสริมความแข็งแกร่งกับสตรียากจน ซึ่งถือเป็นสัดส่วนประชากรกลุ่มใหญ่ของคนยากจน และทนทุกข์จากความยากจน มีผู้หญิงจำนวนมากในครอบครัวผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยคิดเป็นสัดส่วนราว 21 เปอร์เซ็นต์ในพื้นที่ชนบท 40 เปอร์เซ็นต์ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมือง และประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์สำหรับพื้นที่แถบตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งได้รับผลกระทบจากสงคราม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า โครงการการเงินระดับชุมชนมีผลกระทบเชิงบวกต่อเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันไป ได้แก่ การให้การศึกษาแก่เด็ก และสถานะทางโภชนาการของครัวเรือน ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการลดความยากจน และผลกระทบของโครงการการเงินระดับชุมชน ต่อการเสริมพลังให้กับสตรีในเอเชีย (Asian Development Bank, 2004a : 2, McGuire, P.B. and Conroy, J.D., 2000 : 90-108) โดยส่วนใหญ่แล้วก็จะจะเป็นไปในเชิงบวก นอกจากนี้ ยังมีเอกสารระบุว่า ผู้หญิงมักจะแสดงความต้องการบริการทางการเงิน ได้แก่ การออม, การประกันภัย หรือโครงการสินเชื่อที่อยู่อาศัย มากกว่าที่จะต้องการสินเชื่อด้านการเงิน นอกจากนี้ ในแง่มุมมองของ “การมองจากระดับล่างขึ้นมา ” มีการเอาใจใส่ต่อชุมชน, ให้ความสำคัญกับสตรี, และมุ่งเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยโครงการการเงินระดับชุมชน ยังสามารถช่วยลดความยากจน ขณะเดียวกัน ก็สร้างแรงจูงใจในการทำงาน

โดยส่วนมากแล้วการว่างงานในศรีลังกาเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดกับผู้หญิง โดยมีการเสนอแนะว่า นี่คือเหตุผลข้อหนึ่งว่าทำไมจึงมีผู้หญิงจำนวนมากเข้ามาอยู่ในภาคธุรกิจย่อย และจากการศึกษาองค์กรธุรกิจขนาดเล็กจำนวน 10,000 แห่งในปี พ.ศ. 2535 เผยให้เห็นว่า 75 เปอร์เซ็นต์ของพนักงานเป็นเพศหญิง โครงการการเงินระดับชุมชนยังสามารถเพิ่มผลตอบแทนให้กับแรงงานสตรี อย่างไรก็ตาม โครงการต่างๆ มีความโน้มเอียงที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยี และทักษะในการผลิตแบบดั้งเดิม มากกว่าแสวงหาภาคส่วนใหม่ๆ เพิ่มเติมที่จะสร้างประสิทธิภาพการผลิตให้กับการลงทุน นอกเหนือจากการแก้ไขปัญหาความยากจน และการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว โครงการการเงินระดับชุมชนยังสามารถสร้างผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ของสังคมด้วย (Asian Development Bank, 2004b, pp. 23–24) ทั้งนี้ ศรีลังกา นับว่าเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งหลายด้าน ได้แก่ ความรุนแรง และความแตกต่างด้านวัฒนธรรมที่ยังรากลึกตลอดจนความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรหลักๆ ของประเทศ โดยโครงการการเงินระดับชุมชนสนับสนุนให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาความแตกต่าง ด้วยการเสริมแรงหนุนให้บรรดาสมาชิกจัดตั้งองค์กรของตนเอง ในแนวทางที่เป็นไปตามปรัชญาของ “สรรโวทัย” และสำหรับชุมชนที่ถูกแบ่งแยกโดยความแตกต่าง หรือชนชั้น การพัฒนากลุ่มสินเชื่อ และการออม สามารถเป็นหนทางในการดึงผู้คนเข้ามารวมกัน เน้นการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการทำงานร่วมกัน มากกว่าที่จะสร้างความแตกต่าง

4. บทสรุป

ประเทศศรีลังกาแสดงบทบาทได้ค่อนข้างดีจากดัชนีชี้วัดต่างๆ ที่จัดทำโดยองค์กรระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้มีความโน้มเอียงไปที่การให้ความสำคัญกับปัจจัยที่อยู่บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ขณะที่ ในความเป็นจริงนั้น ชาวศรีลังกาส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้หญิง ต้องต่อสู้ในแต่ละวันเพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานให้กับครอบครัว เป็นเวลาหลายปีมาแล้วที่โครงการซึ่งถูกควบคุมดูแลโดยผู้บริจาคเพื่อเพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้บ่งชี้ว่า ไม่มีความสัมพันธ์อันจำเป็นใดๆ ระหว่างการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ และระดับการเพิ่มการเติบโตของเศรษฐกิจ, การพัฒนา และการลดความยากจน ทั้งนี้ ธรรมชาติคือหนึ่งในคุณลักษณะสำคัญ ของโครงการเพื่อลดความยากจน เนื่องจากทรัพยากรเพื่อการพัฒนา สามารถที่จะถูกนำมาใช้ผิดวิธี และส่งผลให้ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนไม่ได้ นโยบายที่ต้องดำเนินการให้ไปไกลเกินกว่าการมุ่งแต่เศรษฐกิจ เพื่อให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้ด้อยโอกาสด้วย ทั้งนี้ สตรีชาวศรีลังกายังคงถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ในด้านการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ กิจกรรมที่จะมีขึ้นในอนาคตก็ควรมุ่งเน้นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสังคม ที่สามารถช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงศักยภาพของพวกเธอได้อย่างเต็มที่

วัฒนธรรมตะวันตกยังคงครอบงำกระบวนการบรรณารักษณ์ในการพัฒนาไว้อย่างแน่นอนหนา แต่เอเชียใต้ก็ยังมีรูปแบบทางเลือกต่างๆ เกิดขึ้นโดยขบวนการสรรโวทัย แห่งศรีลังกา ซึ่งเป็นฐานที่มั่นคง แข็งแกร่ง และได้พัฒนามาสู่การเป็นองค์กรเอกชน (เอ็นจีโอ) ที่ประสบความสำเร็จ ขบวนการนี้ตั้งคำถามถึงค่านิยม และเป้าหมายของระบบทุนนิยม และได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาทางเลือกที่ค้นหาการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตัวเอง โดย “สรรโวทัย” เสนอว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมควรต้องเติมเต็มความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ 10 ด้าน และเป้าหมายในท้ายที่สุด ก็คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ของจิตวิญญาณ ขบวนการดังกล่าว ยังยึดถือในจิตวิญญาณแห่งการเสียสละ และความมุ่งมั่นของบรรดาสมาชิก แต่ด้วยเส้นนี้ก็ได้ยึดเหนี่ยวสมาชิกเข้าไว้ด้วยกัน และกระบวนการของการเติบโตของการตระหนักรู้ในตัวเอง ในเรื่องความต้องการและศักยภาพ, กู้ศักดิ์ศรีในตัวเองคืนมา และท้ายที่สุด การพัฒนาทางจิตวิญญาณก็จะเกิดขึ้นภายในชุมชน เราสามารถเรียนรู้ได้มากขึ้นเกี่ยวกับตัวเอง ด้วยการสำรวจเข้าไปในคำสอนของ “สรรโวทัย” และคำถามที่เกิดขึ้นเองว่า “คุณค่าของเราคืออะไร” และ “คุณค่าเหล่านี้จะถูกสะท้อนไปสู่สังคมของเราได้อย่างไร” ในกรณีของความเท่าเทียมทางเพศนั้น มีการกล่าวหาว่าได้นำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในเรื่องของโอกาสที่เท่าเทียมกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าความจะเกิดขึ้นในทางปฏิบัติเสมอไป ทั้งนี้ “สรรโวทัย” ได้แสดงให้เห็นถึง แนวทางแบบองค์รวม/ (holistic approach) สำหรับประเด็นเกี่ยวกับเพศ และแม้ว่าโครงการของพวกเขาจะไม่ได้พูดถึงอย่างชัดเจนถึงการเสริมศักยภาพให้กับเพศหญิง แต่ก็มี การให้เหตุผลว่า หัวใจสำคัญที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะต้องมิอยู่ในตัวคนทุกคน และนั่นจะทำให้คนทุกคนเท่าเทียมกัน

โครงการการเงินระดับชุมชนทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในหลักการสร้างความเท่าเทียม และการพัฒนาของ “สรรโวทัย” ในแง่ของการสร้างกลุ่มสินเชื่อและกลุ่มเงินออม ซึ่งเป็นก้าวแรกที่จะบรรลุผลในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมระยะยาว “ความยากจน” มีความเกี่ยวข้องกันกับความขาดแคลนในการเข้าถึง และการควบคุม, สินค้าและบริการ, ทรัพยากรในการผลิต และรายได้ ทั้งนี้ มีหลักฐานที่เสนอแนะว่า โครงการการเงินระดับชุมชน สามารถเข้าไปมีบทบาทในการลดความยากจน ด้วยการเพิ่มรายได้ และการบริโภคสำหรับครัวเรือนที่ยากจน โดยความยากจนยังครอบคลุมถึง ประสบการณ์การกีดกันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

สถาบันไมโครไฟแนนซ์ (MFIs) เสริมพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยการจัดหาบริการทางการเงินให้กับผู้ด้อยโอกาส ซึ่งบ่อยครั้งที่อยู่นอกขอบเขตบริการทางการเงินในรูปแบบดั้งเดิม ด้วยการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างองค์กรของพวกเขาเอง ทั้งผู้ที่เอาชนะปัญหาความยากจนต่างๆ มาได้, ปัญหาการพัฒนาท้องถิ่น และความขัดแย้งภายใน อย่างไรก็ตาม ด้วยการไม่ประเมินค่าของคุณค่าโครงการการเงินระดับชุมชน ต่ำเกินไป ก็ควรจัดทำข้อสังเกตไว้ว่า บ่อยครั้งที่กลุ่มคนยากจนที่สุดของสังคม

ก็ถูกกันออกจากโอกาสที่จะเข้าถึงโครงการการเงินระดับชุมชน เนื่องจากพวกเขามีชีวิตอยู่ในความยากจนอย่างถึงที่สุด ซึ่งขาดแคลนแม้กระทั่งทรัพยากรขั้นพื้นฐานที่สุด ซึ่งจำเป็นต้องกรเข้าร่วมโครงการการเงินระดับชุมชน ดังนั้น หลักการของ “สรรโวทัย” ที่เพียงแค่ปาวประกาศออกมาในเรื่องของการ “ตื่นรู้” และ “การแบ่งปัน” นั้นยังไม่เพียงพอ โดยการทำให้สถานการณ์ของผู้ด้อยโอกาสดีขึ้นกว่าเดิมนั้น หลักการของ “สรรโวทัย” จะต้องถูกทำให้เป็นจริงด้วย

บรรณานุกรม

- Asian Development Bank. (2004a). **Finance for the poor: Microfinance development strategy**. Manila: Asian Development Bank.
- Asian Development Bank. (2004b). **Bangladesh: Gender, Poverty and the MDGs**. Manila: Asian Development Bank.
- Bandarage, A.. Connecting activism in the North and the South. in **Curricular Crossings : Woman’s Studies and Area Studies**, viewed 9 June 2005 from <http://womencrossing.org/bandarage.html>
- Bean, W.E.. (2000) “Community development and adult education: Locating practice in its roots”. **New Directions for Adult and Continuing Education**. 2000 (85), 67-70.
- Hoang, D.X. “A Buddhist Socioeconomic system - lessons from the Sarvodaya Shramadana movement in Sri Lanka”, viewed 31 May 2005. from : <http://www.buddhanetz.org/texte/sarvoday.htm>
- Macy Jonna. “Sarvodaya Means : Everybody Wakes Up”. **Earth Light Magazine**, Issue 45 (2002), viewed 31 May 2005, www.earthlight.org/essay45_macy.html.
- McGuire, P.B. and Conroy, J.D.. (2000) The Microfinance Phenomenon. **Asia-Pacific Review**. 7 (1), 90-108,
- Premasiri, P.D.. (1997). “Sri Lanka and the Sarvodaya model”. in **Integration of Endogenous Cultural Dimension into Development**. Edited by Saraswati, B.. New Delhi: D. K. Printworld.
- Ratna, A.. (1990) Sarvodaya democracy. **Social Alternatives**. 8 (4), 38-42.
- Zadek, S.. (1993) The practice of Buddhist economics?: another view. **American Journal of Economics and Sociology**. 52, (4), 433-445.